

Karpiński, Rafał

"Mecenas, kolekcjoner, odbiorca. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki Katowice, listopad 1981", Warszawa 1984 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 76/3, 624-625

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

nalazł się on na karcie ochronnej kodeksu (obecnie BJ sygn. 2322) najpewniej paulińskiej prowieniencki, który spisano około 1470 r. Pergaminową kartę użyto przy oprawie jako *postfolium* przycinając ją ze znaczną szkodą dla tekstu. Szczególnie kłopotów przysparza brak zakończenia dokumentu. Spis ma charakter urzędowy. Sporządził go nieznany notariusz wraz z komisją na prośbę przeora Andrzeja. W wigilię Zielonych Świątek i trzy kolejne dni świąteczne 1435 r. (4—7 czerwca) przyjmował zeznania świadków. Przypadał wtedy jeden z jasnogórskich odpustów. Dokument liczy około 50 zapisek ujętych bardzo skrótowo w 46 wierszach. Powstanie dokumentu łączy się z ożywieniem kultu po napaści na Jasną Górę w 1430 r. Niestety jego stan zachowania nie pozwala określić chronologii cudów. Zeznania dotyczą uzdrowień pielgrzymów przybywających w znacznym procencie ze Śląska. M. Kowalczyk zapoczątkowała we wstępie do tej edycji porównawcze studium wydanego spisu ze zbiorem, który uchodził dotąd za najstarszy: dołączony do „Historia pulchra” Piotra Rydzyńskiego (Risinius) z 1524 r. Rejestr z 1435 r. zawiera 15 zapisek uwzględnionych przez Risinius. Dalsze postulowane przez wydawcę badania są niezbędne; nie będą też łatwe z racji stanu zachowania dokumentu. Odczuwa się brak zamieszczenia podobizny odnalezionego spisu.

W tomie drukuje się nadto następujące rozprawy historyczne. Historyka starożytności i historiografii zainteresuje tekst Mariana Plezi o ostatnim dziele Tadeusza Zielińskiego, tj. o dwóch ostatnich niedrukowanych tomach cyklu tegoż uczonego pt. „Religie świata antycznego” (t. V: „Religia świata rzymskiego” i t. VI: „Chrześcijaństwo antyczne”). Plezia scharakteryzował rękopis (zachowany w BUW) i jego zawartość, ukazał dzieje jego powstania i próby wydania. W aneksie zamieścił 32 wojenne listy Zielińskiego oraz dwa jego córki Teresy do kolegów w kraju.

Nadto drukuje się w tomie rozprawy: Romana Zawadzkiego o interpretacji 52 księgi „Historii Rzymskiej” Cassiusa Dio, Zenona Piecha na temat znanej pieczęci Leszka Czarnego z przedstawieniem św. Stanisława (interpretuje interesująco autor jej symbolikę jako wyraz tendencji zjednoczeniowej polityki księcia, a także w kontekście konfliktu Leszka Czarnego, z biskupem Pawłem z Przemankowa) i O. Dominika Widera, który zestawia najstarsze rękopisy przekładów na polski dzieł św. Jana od Krzyża (21 rękopisów z XVII—XVIII w.) głównie „Drogi na Górę Karmelu” i „Nocy ciemnej duszy...” tłumaczonych także we fragmentach.

R. K.

Mecenas, kolekcjoner, odbiorca, Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki Katowice, listopad 1981, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984, s. 303.

Stowarzyszenie Historyków Sztuki swe sesje poświęca bądź problematyce skoncentrowanej na jednej epoce, bądź konkretnym regionie, bądź — jak w przypadku tej książki — na temacie rozpatrywanym w długiej perspektywie czasowej, bez precyzowania granic geograficznych. Tytuł sesji, której niepełne pokłosie zawarto w niniejszej książce narzucał podjęcie refleksji teoretycznej i porządkującej (warto byłoby zasygnalizować co się do tomu nie dostało). Wypełnił ją klarownie wprowadzający referat J. Białostockiego. Wszystkie pozostałe — poza jednym — dotyczą Polski. Wyjątkiem jest pisany z pasją tekst B. Dąb-Kalinowskiej dotyczący Rosji przełomu XVII/XVIII w. pt.: „Mecenas czy sterowanie sztuką?”.

Prostsza i przydatniejsza dla czytelnika „Przeglądu” wydaje się prezentacja tomu nie wedle porządku narzuconego przez tytułową triadę, ale wedle chronologii; wiele bowiem referatów skupiło się na dwóch czy nawet trzech jego hasłach i redaktor książki miał kłopoty z logicznym ułożeniem tekstów. Trzy wystąpienia dotyczyły średniowiecza: fundacji Piotra Włosta (recte Włostowica) i narosłych wokół nich legend (T. H. Orłowski), porównania gotyckich tablic erekcyjnych i romańskich tympanonów fundacyjnych (P. Mrozowski) i mecenatu ks. Janusza I, a w zasadzie jego architektury militarnej (I. Galicka).

O czasach nowożytnych wypowiedziało się czterech referentów, którzy scharakteryzowali: dworski i mieszczański mecenat w XVII i XVIII w. w Lesznie (E. Kręglewska-Foksovicz), kolekcjonerstwo Jana Ponętowskiego, bibliofila i zbieracza grafiki (T. Chrzanowski), związki między utworem Jana z Głogowa „Phisnomia” z zespołem Głównych Wawelskich (E. Chojecka) oraz Elżbietę Sieniawską i jej artystów (J. Gajewski).

Najwięcej mówiono o minionym i bieżącym stuleciach. Omówiono działalność mecenasów i kolekcjonerów Leopolda Kronenberga (T. Jaroszewski), Edwarda Rastawieckiego (A. Ryszkiewicz), Henryka Grohmana (W. M. Rudzińska), Leona Dietz d'Arma (L. Kruczek), także pierwszych w Polsce zbieraczy i badaczy judaiców (I. Rejduch-Samkowa). Prace te nastawieniem badawczym i metodą najbardziej zbliżone są do warsztatu historyka. Epoki najnowszej dotyczą również referaty na temat szeroko rozumianego odbioru dzieła sztuki, tj. M. Popręckiej „Literacki styl odbioru obrazów”, Z. Żygulskiego jun. „Przestrzeń muzealna”, J. Ziemińskiego „Widz muzealny czy odbiorca sztuki?”, M. Borusiewicza o analizie postaw społecznych wobec sztuki.

Dla historyka *tout court*, który chce lepiej zrozumieć społeczeństwo i rozpatrywać je nie tylko poprzez jego najwybitniejszych przedstawicieli, najbardziej interesujące powinny być prace o odbiorze dzieła sztuki. W tym przypadku można by się po książce spodziewać nieco więcej; jednak i złożoność problematyki i brak bezpośrednich źródeł dla epok dawniejszych komplikują takie badania.

Tom ujawnia też degradację kolekcjonerstwa w naszym państwie (T. Grzybowska). Ponadto nad problemem „Mecenas czy sterowanie sztuką?” zastanawiał się W. Krassowski, zaś B. Rymaszewski mówił o administracji „kulturalnej” wobec mecenatu, kolekcjonerstwa i odbiorcy.

Każda sesja przeważnie sumuje prowadzone badania i żywi się uprawianą niezależnie problematyką. Spełnia też zadanie inspirujące, nie tylko na swe potrzeby. Z pewnością ten tom zaowocuje dalszymi badaniami.

R. K.

Codex Diplomaticus et Epistolaris Regni Bohemiae, tomi V, fasciculus 3 (seria regestorum), ed. J. Šebánek, S. Duškova, sumptibus Academiae Scientiarum Bohemoslovacae, Pragae 1982, s. 447. 3 nbl.

Badacz dziejów średniowiecza otrzymuje do ręki kolejną, wzorowo opracowaną część zakrojonej na wielką skalę edycji źródeł dyplomatycznych dotyczących szeroko rozumianej historii Czech. Jest to już dziewiąty zeszyt zapoczątkowanej w 1904 roku przez G. Friedricha serii obejmującej związane z tym tematem dokumenty, poczynając od roku 805, a zarazem ostatni z przygotowanych do druku przez zasłużonego edytora, zmarłego w 1977 roku profesora J. Šebánka, który wspólnie z prof. S. Duškową był od 1962 roku naczelnym redaktorem tej serii. Fascykuł niniejszy zawiera regesty dokumentów wydanych w latach 1253—1278